

Samfunnsvitenskap for helse-
og sosialfagutdanningene

Nils G. Indahl

Samfunnsvitenskap for helse- og sosialfag- utdanningene

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2017

ISBN e-bok: 978-82-02-63024-9

ISBN trykt bok: 978-82-02-52407-4

1. utgave, 1. opplag 2017

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Omslagsdesign: Bjørg Kirsti Østvang, Wrap Design

Sats: Laboremus Oslo AS

Trykk og innbinding: Livonia Print, 2017 Latvia

www.cda.no

akademisk@cappelendamm.no

Forord

«Norge har vunnet landskampen.» Dette er egentlig en merkelig uttalelse. Hvem er Norge? Er det en landmasse, et fellesskap eller en stat? Vi vet at landmasser ikke kan handle. Bare individer kan handle.

Det handlende menneske er grunnlaget for ethvert samfunn. I denne boken vil vi lære oss forskjellen på stat og samfunn, individ og fellesskap. Vi reflekterer over hvorfor orden oppstår i samfunn og nettverk, og hva som forårsaker forandring hos individ og fellesskap.

Dagens sykepleier pleier ikke bare syke, men leder, utvikler, koordinerer, rådgir, underviser og forsker i viktige deler av samfunnet. Sykepleiere har lederstillinger i store organisasjoner og deltar aktivt i det europeiske og internasjonale samfunn. Det er derfor liten grunn til å begrense sykepleierens samfunnsfaglige utdanning til sosiologi og sosialpsykologi. Bokens ambisiøse dagsorden er å utdanne profesjonsutøvere med en bredere samfunnsvitenskapelig forståelse. Er det etiske grenser for hva staten kan gjøre i forhold til individet? Hva er årsaken til internasjonale konflikter, og hvordan kan de løses? Kan innovasjon og teknologi hjelpe oss til å tenke nytt?

Inndelingen av universiteter og høyskoler i sine nåværende fagområder oppstod midt på 1800-tallet og er ikke helt selvsagt. Mange samfunnsvitenskapelige studier oppstod senere som avleggere av filosofi, jus og humanistiske fag. Først i 2014 ble psykologi flyttet over til Det samfunnsvitenskapelige fakultet i København. (Tidligere hadde det vært en del av Det Humanistiske Fakultet.)

I Danmark utdannes ikke sykepleiere ved universitetene, men ved egne profesjonshøyskoler sammen med lærere, sosionomer og journalister. Politikadetter utdannes ved egne politiskoler. I Norge og Sverige har det vært et press for å akademisere profesjonsutdannelsene, slik at sykepleiere, sosionomer og politifolk ble en del av høyskolen og kunne oppnå akademiske eksamener.

Et paradoks er at de gamle akademiske læresetene opplever et press i motsatt retning – om å bli mer yrkes- og næringslivsrettet. Studentpraksis i arbeidslivet, og forretningsfolk i styrende organer, skal gjøre universitetene mer tilpasset det øvrige samfunn og arbeidsliv.

Filosofen Aristoteles (384–322 f.Kr.) tror at praktisk livsvisdom, *phronesis*, bare kan oppnås dersom vi kombinerer *technē*, den tekniske kunnskapen, med *episteme*, den logiske og teoretiske kunnskapen. Vi ser en oppblomstring av forskning og samarbeid på tvers av disipliner innen for eksempel helse og IT. Praktisk sykepleiekunnskap studeres sammen med organisasjonskunnskap, kunstig intelligens, robotteknologi og store datamengder (databaser i nettverk).

Målet med denne boken er å bidra til å skape interesserte og bevisste borgere og yrkesutøvere. For å kunne diskutere samfunnsforhold på en meningsfull måte trenger vi noen basiskunnskaper. Vi trenger et grunnleggende språk og en historisk sammenheng. Vi har behov for modeller og ideer som kan gjøre vår tenkning systematisk. Dermed kan vi som yrkesutøvere føre en mer kvalifisert diskusjon og kanskje ha større innflytelse på samfunnsutviklingen.

Bokens første kapittel er opptatt av forholdet mellom praktisk og teoretisk kunnskap. Vi ser på årsaks- og formålsforklaringer. Forstår vi utviklingen best ved å spørre individene om hvorfor de handler, eller gjør vi det ved å se overordnede utviklingsmønstre i samfunnet?

Kapittel 2 ser på sykepleierens dobbelte kompetanse, den kliniske og den organisatoriske. Vi ser på hvordan individet bygger sin identitet, og hvordan individer samarbeider i gruppe. Der individet tidligere ble født inn i en bestemt sosial sammenheng, kan det postmoderne menneske ha flere identiteter samtidig.

Helse og IT er tema for kapittel 3. Informasjonssystemer i nettverk har potensial til å forbedre organisasjonsgangen i helsevesenet og gir ledelsen nye redskaper til å skaffe seg oversikt over ressursbruken. Store datamengder gir oss mulighet til å stille sikrere diagnoser og tilby individtilpassede behandlinger.

Kapittel 4 introduserer leseren for de politiske ideer som fra antikken til i dag har inspirert kollektive beslutninger. Er det slik at ethvert demokrati vil gå under etter en tid, slik grekerne trodde, eller er samfunnsvitenskapen

kommet så langt at vi kan balansere fellesskapets og individets interesser på en bærekraftig måte?

Kommunens oppbygning og styring er tema i kapittel 5. Norske kommuner har fått et stort ansvar for å koordinere helseforløp og sosiale tiltak for den enkelte borger, og for å forebygge og rehabilitere skader. Fremtidige kommunesammenslåinger legger opp til et enda større beslutningsansvar, noe som gir mulighet for nytenkning og utvikling.

Deretter tar vi for oss maktfordelingen mellom regjering, storting og høyesterett i kapittel 6. Statsmaktene er skapt av mennesker, og vi ser på noen av beslutningsprosessene som foregår til daglig i Stortinget. Den kraftige økningen av antallet lover – gitt av embetsmenn og EU – gjør at de folkevalgte ikke alltid kan behandle lovene personlig. Hva betyr det for demokratiet?

I kapittel 7 er temaet nordmenns stadig tettere integrasjon med befolkningen i resten av Europa. Norge er del av et europeisk arbeidsmarked for helsepersonell, og nordmenn har et europeisk helsekort som gir dem behandling i hele EØS-området. På nye områder vokser et europeisk føderalt samarbeid frem. Hva betyr det for Norge at landet ikke har noen formell innflytelse på de fleste europeiske beslutninger og lover?

Kapittel 8 introduserer leseren for de viktigste institusjonene i internasjonal politikk. Når konflikter ikke kan løses fredelig, blir de til væpnet konflikt – som kan være lovlig eller ulovlig, ifølge internasjonal lov. Vi ser på det komplekse forholdet – samarbeidet og konkurransen – mellom verdens stater.

Helsebehandling er en knapp ressurs. Hvor det finnes knappe ressurser, finnes det også markeder – og diskusjoner om prioritering og fordeling. Dette er temaet i kapittel 9. De fleste økonomer prøver å finne en passende balanse mellom offentlig og privat sektor. I fraværet av et velfungerende marked i helsesektoren prøver regjeringer å innføre mekanismer som oppmuntrer til nytenkning og effektivitet.

Etter at leseren er blitt introdusert for noen sentrale temaer og problemstillinger i samfunnsvitenskapen, vil han/hun kanskje ønske å lese videre og skaffe seg mer kunnskap. Hvert kapittel inneholder en rekke litteraturreferanser. De er tips til videre lesning for den som ønsker å fordype seg i de enkelte temaene. På nettsiden *samfunnsvitenskap.no* har jeg samlet arbeidsoppgaver og spørsmål som kan benyttes både ved selvstudier og gruppediskusjon.

I slutten av hvert kapittel har jeg laget en liste over nøkkelbegreper. Disse nøkkelbegrepene kan fungere som temaer å dekke i undervisningen, både i form av forelesninger og gruppearbeid.

I boken har jeg brukt virkelige eksempler og navn når jeg beskriver virkelige begivenheter. For å gjøre inngangen til kapitlene mer levende har jeg dessuten brukt fiktive personer. Jeg mener det har gjort stoffet lettere tilgjengelig.

For forfatteren er det alltid en vanskelig balansegang mellom det korrekte, akademiske, og det muntlige, populære. Målet har vært å skape en fremstilling som er flytende og skaper interesse – og kanskje diskusjon?

Jeg vil takke forlagsredaktør Ragnhild Hjorth for hennes oppmuntring og tro på meg som forfatter. Jeg gir honnør til forlagets sykepleiergruppe for nytenkning og ambisjon på fagets vegne. En spesiell takk til førsteamanuensis Oddvar Førland, som med begeistring delte prosjektets mål. Han bidro konstant med innspill, gode eksempler og forslag til litteratur.

For sluttmanuskriptet tar jeg det fulle ansvar.

København, mai 2017

Nils G. Indahl

Innhold

Forord	5
---------------------	---

Kapittel 1

Samfunnet som praktisk kunnskap	13
Sykepleie – fag eller funksjon?	14
Større og dypere innsikt	18
Vitenskap og teori	21
Positivisme	24
Sosialkonstruktivisme	27
Oppsummering	28
Nøkkelbegreper	29

Kapittel 2

Individ og organisasjon	33
Lagspill og identitet	34
Profesjonsnøytral ledelse	36
Født inn i en sosial sammenheng	40
Fra individets synsvinkel	42
Ekspertens språk og forståelse	44
Skapende prosesser	45
Interaksjon mellom individer	45
Masken og livet på scenen	47
Fremmedgjørelse og deltakelse	49
Ny-marxister	51
Utvikling av gruppesamarbeid	52
Oppsummering	54
Nøkkelbegreper	54

Kapittel 3

Helse og IT	59
Nye måter å organisere seg på	61
Datamaskiner som lærer selv	62
Personlig sporing av helsedata	65
Personvern og eiendomsrett til helsedata	66
Oppsummering	69
Nøkkelbegreper	69

Kapittel 4

Politiske ideer og politiske partier	73
Private fordeler	76
Folkestyre	78
Direkte demokrati	79
Anarki	80
Forskjellige styreformer	81
Naturtilstanden	83
Valg og valgsystemer	85
Fra embetsmannsstyre til politiske partier	88
Oppsummering	90
Nøkkelbegreper	90

Kapittel 5

Kommunen og dens organer	93
Kommunenes ansvar	96
Formannskapsmodellen	98
Nye kommunale samarbeidsmodeller	102
På Stortingets nåde	105
Nye kommunale omsorgstjenester	108
Lokaldemokrati	113
Offentlighet og åpenhet	114
Oppsummering	117
Nøkkelbegreper	117

Kapittel 6

Stortinget og andre statsorganer	121
Offentlighet og kontroll	124
Regjeringen	126
Maktfordelingen	129

Parlamentarisme blir innført	132
Rettsprosessen	133
Oppsummering	136
Nøkkelbegreper	136

Kapittel 7

Europeisk integrasjon og beslutningsprosesser	140
Innenfor – men utenfor	142
Europeisk samarbeid mellom mennesker og stater	144
Europeiske menneskerettigheter	147
En europeisk lov blir til	150
Overstatlig samarbeid	151
En forbundsstat blir til	154
Den aktivistiske EU-domstolen	157
Andre former for mellomstatlig samarbeid	159
Oppsummering	163
Nøkkelbegreper	163

Kapittel 8

Det internasjonale samfunn	166
Retten til nasjonal selvbestemmelse	168
Den westfalske fred	172
Den europeiske konsert	173
Maktbalansen	175
Internasjonal lov	177
Internasjonale normer og forbilder	181
Normer blir til avtaler og lover	187
Reglene for krig og fred	191
De tre perspektivene	195
Oppsummering	198
Nøkkelbegreper	199

Kapittel 9

Økonomi, velstand og fordeling	203
Det norske velferdssamfunnet	205
Klassisk økonomi	207
Fordeling eller velstand	209
Neo-klassiske reformer	212
Nasjonenes velstand	213

Spontan orden	213
Kunnskap og entreprenørskap	216
Markedet for helse	217
Økonomiske incentiver	219
Konkurranse på innkjøpssiden	223
Sanntidsinformasjon og internett	227
Oppsummering	228
Nøkkelbegreper	228
Stikkordregister	233
Personregister	248

KAPITTEL 1

Samfunnet som praktisk kunnskap

Hovedpunkter

Etter å ha lest dette kapitlet, skal leseren kunne

- redegjøre for skillet mellom funksjons- og fagorienterte fag
- diskutere forholdet mellom praktisk og teoretisk kunnskap
- definere årsaks- og formålsforklaringer
- diskutere kritisk rasjonalisme og logisk positivisme som skoler i vitenskapsteori

Det er vesentlig for ansatte i helse- og sosialsektoren å kunne beherske både praktisk og teoretisk kunnskap fordi

- dyp kunnskap om vårt samfunn krever en kombinasjon av praktisk og teoretisk kunnskap
- på mikronivå er vi opptatt av borgerens begrunnelse for sine handlinger, på makronivå ønsker vi å se mønstre og utvikling i en større sammenheng

Ingen som har sett en profesjonell fliselegger, kan betvile at han har stor kunnskap. Når han starter i den ene enden av badet, undres amatøren på om dette virkelig kan bli bra. Når vegger og gulv møtes i en større enhet – og mønsteret strekker seg perfekt over rommet – er det ingen tvil om at håndverkeren er kunnskapsrik.

Praktisk, eller *teknisk*, kunnskap er avgjørende i mange yrker. Den rutinerne sykepleieren, som fra første øyeblikk kan høre og se at en person

har pustevansker, er et annet eksempel på håndverksmessig kyndighet. Høyskolelæreren kan prøve å formidle mange gode diagnoser og fremgangsmåter, men det er bare gjennom praktisk øvelse at lærlingen lærer å beherske sitt håndverk.

Både helsepersonell og politifolk trenger å kunne håndtere andre mennesker. Folk som har opplevd eller vært vitne til en ulykke, reagerer ofte med aggressivitet eller fortvilelse. Den profesjonelle menneskekjenner kan få personen til å føle seg mer tilpass, si de riktige tingene, og få personen til å forstå at yrkesutøveren er der for å gjøre en viktig jobb.

Teoretisk kunnskap kan være en hjelp til å forstå mennesker og samfunn. Vitenskap oppstår ved å observere et fenomen over tid (historisk kunnskap) eller ved å sammenligne to fenomener (komparativ kunnskap). Ved å observere en person i en normal situasjon kan vi si noe om personens adferd i en krisesituasjon. Psykologi, sosialpsykologi og kriminologi er eksempler på samfunnsvitenskap som er opptatt av å forstå mennesker som individer, men også individet i samfunn.

Akademisk kunnskap skiller seg ofte fra praktisk kunnskap ved at forskeren konsentrerer seg om et veldig lite område. Atomfysikeren Niels Bohr (1885–1962) har sagt at «en ekspert er en person som har begått alle feil som er mulige å begå, på et svært lite område» (Mackay 1991). Akademikeren lærer av sine feil. Vi utvikler teorier ved å prøve dem mot virkeligheten.

For praktikeren – for eksempel sykepleieren i eksemplet over – er det vel så viktig å se helheten og bevare overblikket. Praktikere, for eksempel journalister og sykepleiere, vet litt om mye. De bør like å ha kontakt med mennesker, og kunne skjelne det viktige fra det uviktige i pressede situasjoner.

Sykepleie – fag eller funksjon?

Ole B. Thomsen, en dansk universitetspedagog, skjelner mellom *fagorienterte* og *funksjonsorienterte* fag. Dette er en diskusjon høyskolene har ført helt siden middelalderen. De første universitetene var rene presteskoler, som ble opprettet utenfor statens kontroll, men som en del av den katolske kirke. For eksempel ble Københavns Universitet opprettet i 1479 av Danmark-Norges konge, men først etter tillatelse fra paven. Etter reformasjonen i 1537 skulle universitetet være underlagt staten (kongen). Prestene skulle

spre den riktige lære i befolkningen, men universitetene var også opptatt av filosofi og verdslige anliggender (Thomsen 1973).

I 1788 ble Københavns Universitet reformert for å ligne de tyske universitetene i Halle og Göttingen. Opplysningstidens tanker om kritisk sans og empirisk vitenskap gjør at de akademiske æresgradene nå blir avløst av embetseksamener. Det blir innført en eksamen for skolelærere, og sensorer blir hentet utenfra for å sikre at kandidatene kan bruke sin kunnskap. En medisinsk embetseksamen gir rett til å praktisere som lege. I 1810 opprettes universitetet i Berlin. Dette universitetet blir kalt *Humboldt-modellen*, og blir idealet for de europeiske og amerikanske universitetene.

Når Det Kongelige Frederiks Universitet blir dannet i Oslo i 1811, er fagene delt opp nøyaktig som i Berlin. Til og med karaktersystemet er identisk – og blir beholdt i Oslo frem til 2003. Den høyeste karakteren er 1.0–1.5 (laudabilis prae ceteris). Hvis studenten får karakteren 1.0 i Tyskland, blir han rapportert inn til keiseren – og i Norge til kongen.

Humboldt-universitetets idé er ikke bare å utdanne funksjonærer, men selvstendige og dannede borgere som kan bidra til å utvikle vitenskapene. Ved å være *vitenskapelige planteskoler* kan universitetene bidra til at den vitenskapelige tenkemåten sprer seg og beriker alle delene av samfunnslivet (ibid.).

Ved å studere de *funksjonsorienterte* samfunnsfagene ønsker vi å dyktiggjøre oss innen et bestemt praksisområde. Vi ønsker å etablere normer for god praksis, og det blir nødvendig å avgrense vårt område i forhold til andre fagområder. Forskningen dreier seg om å beskrive og utvikle en stadig bedre praksis. Den ferdigutdannedes tittel beskriver vedkommendes funksjonsområde, for eksempel journalist, sykepleier eller ingeniør.

Slik forholder det seg ikke i de *fagorienterte* fagene, mener Thomsen. Her har studenten en bredere tilgang til faget, og ønsker å skaffe seg innsikt i mennesket og dets fysiske og sosiale miljø. Forskningen har som formål å skaffe ny kunnskap innen fagfeltet. Den ferdigutdannede kandidat tituleres etter faget som er studert, for eksempel jurist, filolog eller sosiolog (ibid.).

Sykepleielæreren May Solveig Fagermoen sier at hvis vi ser sykepleie i forhold til Thomsens faginndeling, vil det kunne betegnes som et funksjonsorientert fag:

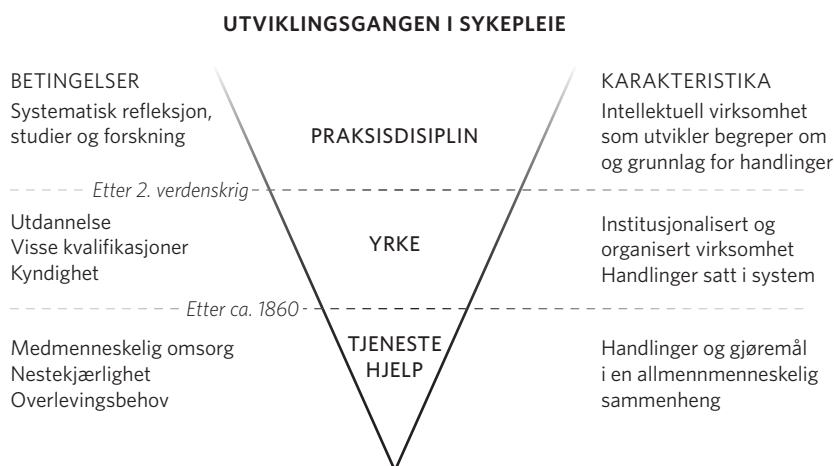
Sykepleie som fag er utviklet i forhold til en bestemt praksis, sykepleiepraksis, og studiet av faget har som formål å utvikle funksjonsdyktighet i sykepleie (Fagermoen 1981).

En betingelse for å kunne være et funksjonsorientert fag er, ifølge Thomsen, at praksisområdet er avklart i forhold til andre fag og deres praksiser. Det er ikke alltid klart hvor grensen går mellom sykepleie og nabo disiplinen *medisin*.

Fagermoen påpeker at de medisinske lærebøkene tradisjonelt har vært opptatt av å definere *sykdom*, og hvordan virkningene av sykdom kan dempes eller fjernes. Medisin som fag kan utøves gjennom kortvarige og spredte kontakter med pasienten, og forutsetter ikke personlig engasjement. Lærebøkene i sykepleie har tradisjonelt fokusert på den syke *person*, hans opplevelser og behov for sykepleieassistanse. Vellykket sykepleie forutsetter nærhet, kontinuitet og personlig engasjement (ibid.).

Norges Høyere Sykepleieskole ble etablert i 1959 og finansiert og drevet av Norges Sykepleierforbund. Skolen førte videre utdannelsen fra Fortsettelsesskolen, som ble etablert i 1925. I 1972 ble skolen til Norges Sykepleierhøyskole. I 1985 ble skolen nedlagt i forbindelse med opprettelsen av Institutt for sykepleievitenskap ved Universitetet i Oslo.

Kjellaug Lerheim var rektor ved Norges Sykepleierhøyskole fra 1964 til 1984. Hun beskriver hvordan sykepleie har utviklet seg fra å være en tjeneste til å bli et yrke og en praksisdisiplin:

Figur 1.1 Illustrasjon etter Fagermoen 1981, side 9

Sykepleie som tjeneste startet som en medmenneskelig aktivitet, basert på kristne og humanistiske idealer. Etter cirka 1860 ble sykepleie et yrke – det ble noe man kvalifiserte seg til gjennom utdanning og institusjonalisert virksomhet. Etter 1945 ble sykepleie en praksisdisiplin, ifølge Lerheim, og en intellektuell virksomhet basert på «systematisk refleksjon, studier og forskning» (Lerheim 1981).

Vellykket sykepleie involverer ikke bare individet (som skal motta pleie), men i høy grad det omliggende samfunn. Det innebærer at partneren, familien eller arbeidskollegaene blir inkludert i sykepleierens omsorg og undervisning.

Hva kan vi forvente av en høyskoleutdanning? spør Lerheim. Ønsker vi å utdanne på et oppgaveorientert nivå (hvor tingene blir som før), eller på et praksisnivå med systematisk refleksjon over egen praksis i sin helhet, med en kritisk gjennomtenkning av prioriteringer, verdier og styringsmekanismer? (ibid.).

Behovet for å svare på disse spørsmålene blir presserende i det øyeblikk utdannelsene blir overført fra profesjonsskoler til høyskole og universitet. I mange år var mange yrkesutdannelser toårige (og foregikk på nivået etter videregående skole). Det ble ansett som tilstrekkelig for å bli for eksempel journalist. Senere kunne kandidaten utvikle sine praktiske kunnskaper på arbeidsplassen, og eventuelt supplere med utdanning på andre institusjoner.

Møtet mellom profesjonsutdannelsene og det klassiske universitetet reiser en interessant diskusjon om hva formålet er med høyskole- og universitetssektoren. Kanskje er skillet mellom *fagorienterte* og *funksjonsorienterte* fag for hardt trukket opp? Også de generelle samfunnsvitenskapene utdanner folk til funksjoner i samfunnet, men det er ikke alltid gitt på forhånd om kandidaten skal være journalist eller saksbehandler i kommunen. Også i yrkesutdannelsene er det behov for å reflektere over yrkets rolle og samspill i samfunnet.

Det forplikter å etablere tre- til femårige høyskoleutdannelser. Når kurser og litteraturlister skal settes sammen, er høyskolelæreren nødt til å støtte seg til både håndverksfagene og de vitenskapelige tradisjonene. Sykepleie som vitenskap er satt sammen av både teknisk og teoretisk kunnskap. Som vi skal se, er en slik kombinasjon ikke noe nytt i vitenskapsteori.

Større og dypere innsikt

Aristoteles var inne på noe av det samme i boken *Etikken* (Aristoteles og Stigen 1973). Han betegner to forskjellige intellektuelle aktiviteter: *Technē* er den praktiske kunnskapen om hvordan noe produseres. *Episteme* er den logiske og teoretiske kunnskapen vitenskapsfolk er opptatt av. De to typene kunnskap oppnår ikke så mye hver for seg. Når en person har begge typene kunnskap, oppnår han en større og dypere innsikt, *phronesis*, som vi kan oversette med *visdom*. Den kloke praktiker kan ikke bare det teoretiske og logiske, men vet også hvordan han kan gjennomføre ting og nå målene. Han kombinerer *technē* og *episteme* så de utgjør en kombinert praktisk kunnskap.

Hvis sykepleie er en akademisk praksisdisiplin basert på systematisk refleksjon og forskning, er den ikke bare en naturvitenskapelig/medisinsk disiplin, men en samfunnsvitenskap.

Som vi skal se i kapittel 3 (Helse og IT), samler helsevesenet store mengder data om brukeres vaner, helsesituasjon og virkningen av ulike tiltak og behandlinger. Denne kunnskapen gir helsepraktikeren kunnskap om livsstilssykdommer og andre sammenhenger.

Sykepleieren utøver allerede en viktig pedagogisk funksjon. En ungdom som nylig har oppdaget at han har diabetes, må lære å leve med sykdommen og blir nødt til å legge om innarbeidede vaner. Kan sykepleieren utvide sin pedagogiske funksjon til å debattere samfunnsutviklingen og samfunnets ressursbruk og prioriteringer?

Internettet gjør at mennesker over hele kloden kan sette seg inn i kunnskap om egne sykdommer, men også bli klar over at det andre steder i verden eksisterer helsesystemer som er bedre enn deres eget. Sykepleieforskeren Virginia Henderson (1897–1996) tror at i slike forandringstider er det viktigere enn noensinne at det finnes helsearbeidere som kan gi hjelp på 24-timers-basis når det er nødvendig. Denne nære og essensielle tjeneste «er det universelle element i sykepleiefaget». Sykepleie er en universell rettighet, ifølge henne (Henderson 2006).

Henderson studerte pensum på utdannelsene ved 17 amerikanske sykepleierskoler. Hun klassifiserte kursene etter hvorvidt de var 1) humanistiske 2) biologiske og fysiske 3) samfunnsvitenskapelige, eller 4) medisinske. Hun kunne konstatere at alle skolene eksperimenterte, og at de forutsatte at stu-

dentene hadde med seg en humanistisk vitenskapelig ballast når de kom til skolen. De eneste humanistiske vitenskapelige fagene som ble tilbudt, var innen engelsk, etikk, filosofi, logikk, religion, historie og musikkopplevelse. Fag innen fysikk og biologi var obligatoriske, og samfunnsvitenskapelige fag ble også tilbudt (ibid.).

Hun antyder at for å fremme et humanetisk konsept for helseomsorg, burde humanistiske fag som språk, religion og filosofi tilbys på sykepleierutdannelsene, og dessuten samfunnsfag som statsvitenskap, økonomi, sosiologi og antropologi. Det er nødvendig fordi vitenskap er dynamisk, og det alltid er behov for sykepleieren å tilegne seg ny kunnskap og terapeutiske metoder. Utdannelsens formål er derfor også å vekke nysgjerrighet og en vilje til å se på sykepleie som en problemløsende prosess (ibid.).

Visdom og innsikt oppnår vi gjennom praksis. Ved å bruke teoretisk kunnskap i virkelige situasjoner blir vi dyktige, og oppnår en dypere forståelse av sammenhenger. En erfaren person som går tilbake til skolebenken, vil lettere kunne forbinde det nye stoffet med virkelige situasjoner. Han har opplevd noen av de situasjonene bøkene beskriver, og har arbeidet med mennesker som har vært nødt til å løse de teoretiske problemene i praksis. Han har en evne til å forstå virkeligheten bedre enn en person som bare har lest bøkene.

En stor andel europeiske studenter er både 25 og 30 år før de får sin første heltidsjobb. For deres besteforeldre var det ikke uvanlig å gå ut i arbeidslivet i 15–16-årsalderen, og arbeide til de nådde pensjonsalderen ved 76. Mange av de som leser denne boken, kan forvente å leve til de er over 100 år, og trolig kan de ikke pensjonere seg før de har passert 80 eller kanskje til og med 90 år. Samfunnet har ikke råd til å ha halve befolkningen på pensjon i 10, 20 eller 30 år. Vi kommer derfor til å se store forandringer i arbeidslivet de neste årene.

En rekke yrker forandrer seg så raskt at det er nødvendig å fylle på med ny kunnskap med jevne mellomrom. En erfaren journalist trenger å oppdatere sine kunnskaper slik at han kan bruke sosiale medier og publisere digitalt. En sykepleier har behov for å kjenne til nye fremskritt når det gjelder sykepleietiltak, behandling og medisiner. En politibetjent må lære seg å samarbeide mer intelligent med politifolk fra andre land i et Europa uten grensekontroll. *Livslang læring* er blitt et begrep innen både arbeidslivet og på høyskolene.

Phronesis, den høyere kunnskap og dypere praktiske innsikt, oppnår vi best når vi kan bruke våre erfaringer og reflektere over dem i en teoretisk sammenheng. Vi får satt navn på fenomener og får redskaper til å forklare det vi har opplevd. Derfor er det vanlig at praktikere går på kurs eller tar høyskoleeksamener midt i karrieren, ofte med støtte fra arbeidsgiveren. Teoretikeren, på den annen side, lengter etter å prøve ut sin kunnskap i praksis. På høyskolene blir det mer og mer vanlig å la studentene studere virkelige situasjoner for å forstå dem i en teoretisk sammenheng. *Problemorientert læring* og *casestudier* gjør at studentene får et stort ansvar for egen læring og over opp sin evne til å løse virkelige problemer. Når de kommer ut i arbeidslivet, kan de ikke alt, men de har en analytisk verktøykasse som de kan bruke i virkelige situasjoner.

I samfunnsvitenskap er vi opptatt av forholdet mellom mennesker, men ikke begrenset til forholdet mellom individer. Vi er opptatt av forholdet mellom mennesker i gruppe, og mønstre som oppstår når mennesker handler i gruppe. Vi prøver å se situasjoner i et ovenfraperspektiv: Hvilke sosiale mønstre (strukturer) kan vi kjenne igjen?

Samfunnsvitenskap består ofte av sammenligninger, *komparativ kunnskap*. Vi sammenligner Oslo med København. Hva skal til før Oslo kan bli en sykkelby? Hvilke erfaringer har København gjort, og hva kan vi lære av det? Et annet eksempel på sammenligning: Norge og Finland er omtrent like store land. Det ene landet har en konge som statsoverhode, og det andre en president. Økonomen Ingemar Ståhl (1938–2014) har sammenlignet de offentlige finansene i land med konge (monarki) med land med president (republikk). Han fant at de offentlige finansene i republikken var sunnere enn i kongedømmet. Han tror årsaken er at presidenten har reell makt og kan holde en regjering i tøylene. I kongedømmet er det ingen slik motvekt til regjeringen. Dermed er det lettere å øke de offentlige utgiftene (Dahlman 2005).

Behovet for å sammenligne er årsaken til at faget statsvitenskap ved Universitetet i Bergen har fått navnet *sammenlignende politikk*. Ikke bare sammenlignes forskjellige samfunn og samfunnsformer med hverandre, men dagens fenomener sammenlignes med fortidens. Vi foretar en sammenligning i tid; nåværende samfunn blir sammenlignet med tidligere samfunn.